

25.04.2025

Innspill til justiskomiteen om endringer i rettshjelpsloven mv. (prioriterte sakstyper for rettshjelp mv.) Prop. 103 L (2024-2025)

Barneombudet mener det er viktig å styrke rettshjelpsordningen, og støtter de foreslåtte utvidelsene av prioriterte sakstyper. Forslagene er imidlertid ikke tilstrekkelige. Etter flere runder med utredning og lovforslag, er vi skuffet over at barns behov for rettshjelp fortsatt ikke er ivare tatt.

Departementets forslag møter ikke de grunnleggende utfordringene dagens ordning har for barn. Sentrale sakstyper for barn er fortsatt utelatt, og det foreslås ikke endringer i organiseringen av rettshjelpen.

Barneombudet anbefaler at justiskomiteen:

- Ber regjeringen komme tilbake med en vurdering av barns behov for rettshjelp og forslag til et tilrettelagt og barnevennlig rettshjelpiltak
- Prioriterer flere sakstyper av stor velferdsmessig betydning for barn, blant annet enkelte saker etter opplæringsloven
- Utvider muligheten for rettshjelp etter unntaksregelen, og tydeliggjøre dette i lovens merknader

Nedenfor gir vi en nærmere begrunnelse av vårt innspill.

Barn har et stort og udekket behov for rettshjelp

Barneombudet ser et stort og udekket rettshjelpsbehov blant barn og deres familier. Dette gjelder både privatrettslige spørsmål om gjeld, arbeid og retten til privatliv, og i offentligrettslige spørsmål om for eksempel utdanning, barnevern, sosialytelser og helserett. Barn og foreldre har et stort behov for juridisk veiledning og praktisk hjelp til å orientere seg i tjenesteapparatet. Vår erfaring er at mange barn ikke får oppfylt rettighetene sine, og at klagesystemene er lite tilgjengelige for barn. Vi ser saker med alvorlige brudd på barns rettigheter, som kan pågå i lang tid, ha høyt konfliktnivå og forbli uløste med store konsekvenser for barna det gjelder. Vårt inntrykk støttes av offentlige tilsyn og utredninger som viser svikt i tilbudet til barn.¹

Slik vi ser det, er rettshjelpbehovet til barn på mange områder fortsatt udekket, særlig på rettsrådstadiet. Sakene kvalifiserer ikke til fri rettshjelp under dagens ordning. Forvaltningen ser

¹ Se for eksempel landsomfattende tilsyn v/Statens Helsetilsyn, med barnevern, helse- og omsorgstjenesten i kommunene, www.helsetilsynet.no

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889
Youngstorget,
0028 Oslo

ikke ut til å kunne ivareta barns behov for juridisk veiledning godt nok. Mange saker handler dessuten om at barn trenger hjelp for å ivareta rettighetene sine overfor forvaltningen, for eksempel å finne frem til de rette instansene og fremme søknader og klager.

Det må opprettes tilrettelagte rettshjelpiltak for barn, som er barnevennlige, lette å oppsøke og oppsøkende.

Barn trenger tilrettelagte rettshjelpiltak med rettshjelpere som har kompetanse i å snakke med barn og erfaring med de rettslige problemstillingene barn møter. Siden mange barn og unge ikke kjenner rettighetene sine må tilbudene være oppsøkende på arenaer der barn og unge er.

Selv om advokatbistand er viktig og nødvendig i mange saker, er den advokatbaserte ordningen ikke tilstrekkelig for å ivareta barns rettshjelpsbehov. Mange av sakene barn trenger rettshjelp dreier seg dessuten om saker ovenfor forvaltningen, som kan løses utenfor domstolene.

Erfaring fra rettshjelpsforskning og praksisfeltet tyder på at dagens advokatbaserte modell ikke i tilstrekkelig grad er egnet til å nå de gruppene der rettshjelpsbehovet er størst.² Dette gjelder også barn og unge. Vi mener derfor, i likhet med utvalgets mindretall og departementets egen arbeidsgruppe, at det bør innføres andre modeller for rettshjelp. Etter vårt syn kan en modell med førstelinjetjeneste lettere tilpasses til å møte de særlige behovene barn har.

Sakstyper av stor velferdsmessig betydning må prioriteres

Barneombudet støtter departementets forslag om utvidelse av prioriterte sakstyper, men mener de ikke er tilstrekkelige. Sentrale sakstyper med stor velferdsmessig betydning for barn er ikke prioritert. Dette gjelder for eksempel saker om helserettigheter, sosialetelser og likestilling- og diskriminering. Dette er saker med potensielt stor og avgjørende betydning for barns liv, utvikling og helse.

Retten til utdanning er en grunnleggende menneskerett og av stor betydning for barns utvikling og deltagelse i samfunn- og arbeidsliv. Barn har skoleplikt og tilbringer omtrent halvparten av sin våkne tid på skolen. Rettighetsbrudd på dette området har potensielt store konsekvenser som frafall, psykiske helseproblemer og utenforskap. Samtidig er dette et område vi ser store rettighetsbrudd. Vi ser alvorlige saker om mangelfull opplæring, mobbing og ufrivillig skolefravær som kan pågå i flere år, og ikke blir løst. Vi anbefaler stortinget å prioritere enkelte sakstyper etter opplæringsloven som har særlig stor velferdsmessig betydning, for eksempel retten til individuelt tilrettelagt opplæring (spesialundervisning), retten til et trygt og godt skolemiljø og retten til særskilt språkopplæring. Rettshjelpen kan avgrenses til rettsråd på klagestadiet og til sakførsel, og med fordel knyttes til et barnevennlig rettshjelpiltak som nevnt ovenfor.

Muligheten for rettshjelp etter unntaksbestemmelsene bør utvides

Barneombudet mener, i likhet med rettshjelpsutvalget, at det bør gi rettshjelp i flere sakstyper enn i dag etter unntaksbestemmelsen. Dette er nødvendig for at rettshjelpsordningen skal

² Se f.eks. NOU 2020: 5 Likhet for loven s. 89; Hasle og Jordal, Rettshjelp 2013, Utsatte gruppes behov for rettshjelp på velferd- og utledningsretten område, 2014, s. 159 – 160.

ivareta formålet sitt om å gi hjelp i saker av stor velferdsmessig betydning, der behovet ellers vil være udekket. Dersom stortinget velger å ikke prioritere saker innenfor for eksempel opplæringsrett, helserett, likestillings- og diskriminering m.m. blir det avgjørende at det gis en reell mulighet for rettshjelp i disse sakene etter unntaksbestemmelsene. Det bør komme klart frem av lovens merknader, og i etterfølgende veiledning.

Ta gjerne kontakt for mer informasjon:

Silje Steinardotter Hasle tlf. 40 31 91 17 silje@barneombudet.no